

ВІДГУК

офіційного опонента доктора історичних наук Карпова Віктора Васильовича
на дисертацію Чайки Владислави Володимирівни «Розвиток музичної
культури української діаспори країн Північної Америки другої половини ХХ –
початку ХХІ століття» на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 032 Історія та археологія

Науковий інтерес до студіювання проблем духовного та культурного розвитку українців в умовах полікультурного суспільства інших країн перебування очевидний щонайменше з двох причин. По-перше, це збереження культурних та антропологічних традицій на віддаленні від батьківської території, відсутність процесів примусової асіміляції в культуру нової батьківщини, створення власного українського культурного середовища у соціокультурному просторі країни перебування. По-друге, порівняння становища українців за кордоном з процесами деукраїнізації на батьківській території, на території самої України, що відбувалися в означений хронологічними рамками період, визначення рівня деформацій української ментальності під впливом політичної індокринації, яка проводилася радянською владою.

Дослідження проблеми розвитку музичної культури української діаспори, як частини етнічної самобутності та української музичної культури, її впливу на музичну культуру радянського суспільства, їх взаємозв'язку та протилежностей і відмінностей є важливою науковою проблемою самоіндефікації та існування самої української нації. У цьому контексті вважається актуальним наукове завдання, визначене здобувачкою, цитую, «формування наукової моделі функціонування музичної культури як складової соціокультурної сфери буття української діаспори в Північній Америці другої половини ХХ – початку ХХІ століття». (с.24).

Важливо, що здобувачка вивіreno підійшла до визначення актуальності теми і розглядає предмет дослідження у взаємозв'язку із національною культурою, як цілісною системою національно-культурної ідентичності. Територіальна віддаленість українців від «місця сили» тільки підкреслює важливість антропологічного підходу до студіювання історичного процесу розвитку музичної культури української діаспори Північної Америки у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Антropний підхід визначив низку завдань наукового студіювання серед яких: соціокультурне становище української еміграції в країнах Північної Америки та проблеми збереження української ідентичності у середовищі діаспори; роль аматорського та професійного музичного мистецтва української діаспори Північної Америки у збереженні культурної ідентичності, аналіз композиторської, виконавської та інструментальної творчості митців, вивчення їх діяльності та внеску у розвиток музичної культури української діаспори.

Антropологічний підхід проглядається також у виборі здобувачкою методів дослідження серед яких виокремимо такі, як мистецтвознавчий та культурологічний методи застосовані для проведення аналізу середовища формування музичної культури та виконавства і метод біографічного аналізу творчості митців української діаспори.

Таким чином, відзначимо, що Владислава Чайка ґрунтовно підійшла до обґруntування теми, визначила мету дослідження – «з'ясувати особливості розвитку музичної культури української діаспори Північної Америки другої половини ХХ – початку ХХІ століття», системно окреслила низку наукових завдань, об'єкт та предмет наукового студіювання, які знаходяться у спільному проблемному середовищі, обрала комплекс методів, який дозволив дійти до вирішення поставлених наукових завдань та визначити новизну.

Вагомим аргументом на користь ґрунтовності проведеної дослідження та її історичності є використання у тексті різноманітної за походженням

джерельної бази, яку складають архівні документи, видання з вокального та інструментального виконавства з нотними додатками, фонозаписи на різних носіях, кіно- та відеоматеріали, що зберігаються у вітчизняних та закордонних архівних установах.

У науковій новизні одержаних результатів дослідження, яка визначена проведеним Владиславою Володимирівною багатоаспектним аналізом музичної культури північноамериканської діаспори, зустрічаємо теоретичну новацію – музична культура, як чинник не тільки збереження національно-культурної ідентичності, а й «як фактор інтеграції в глобальний культурний простір». Ця теза видається дискусійною, навіть з огляду на проведене дослідження, яке засвідчило окремішність українського контенту в інокультурному просторі країни перебування. І тут же в новизні авторкою ~~зазначенено~~ протилежне цій тезі – в її роботі подальший розвиток отримали «дослідження особливостей впливу сучасних музичних тенденцій на розвиток української музичної культури в діаспорі та її діалогічність з світовими культурно-мистецькими процесами» (с. 28). У висновках авторка підводить підсумок своїм думкам і стверджує, що «значний рівень політичної і культурної активності української спільноти у західному світі, світове визнання національної культури українців, що ґрунтуються на автентичній фольклорній традиції, дають підстави говорити про високий рівень *входження* української музичної культури до загальносвітового культурного процесу» (с. 206), що нівелює тезу про інтеграцію.

Конструкція змісту дисертації логічно побудована за історико-хронологічним принципом та відповідає концептуальному задуму авторки викладеному у меті та завданнях дослідження. Дисертація складається з анотації, списку наукових публікацій за темою дисертації здобувача, вступу, трьох розділів, які логічно поєднані у вісім підрозділів, кожен з яких завершується висновками, загальних висновків, списку використаних джерел і літератури та додатків. Що стосується додатків, слід зазначити їх

інформаційність та різноманітність, що у кінцевому рахунку надають уявлення про історичний процес розвитку музичної культури українців в США та Канаді. Проте, авторкою методично недосконало використано цей матеріал – він не пов’язаний із текстом дисертації та не містить посилань на сторінки дисертації на яких йде мова про ті чи інші події, чи особистості підтвердженні документально чи ілюстративно.

Зроблені здобувачкою узагальнені висновки грунтовні, базуються на проведених дослідження джерельної бази та історичних процесів і відповідають поставленим науковим завданням. Зауважу, що недоречним є у висновках проводити аналіз стану наукового опрацювання, як зазначено на с. 202 (*«Отож, проаналізуємо стан наукового опрацювання проблеми культури української діаспори загалом і музичної культури зокрема.»*), адже це вже проведено і у висновках надається фактологічна констатація.

Історіографія культури української діаспори, так названо підрозділ 1.1 (с. 30), тобто тільки об’єкта дослідження. Проте предметом дослідження виступає історичний процес еволюції музичної культури. Безперечно, музична культура є часткою культурного простору українців і її слід досліджувати саме з таких позицій, але в структурі дисертації немає підрозділу про історіографію музичної культури. Хоча відомості про предмет дослідження подаються у підрозділі присвяченому культурі загалом (с. 40-50).

Другий підрозділ названо «Джерельна база та методологія дослідження». Зауважу, що характеристика джерельної бази дослідження не передбачає поєднання із характеристикою методів, цим «почерком» автора (не методології, як у авторки, методологія – це наука про методи пізнання, їх теоретична основа), хоча усі використані методи описані у тексті (с.63 – 69). Отже, структура дисертації виглядала би більш логічною, якби було зроблено третій підрозділ «Методи дослідження» (починаючи зі с.63). Щодо методів, то у тексті зустрічаємо такий недоречний вислів: «останнім часом серед науковців особлива увага приділяється теоретичному осмисленню музичної

культури української діаспори як окремого феномена та вектора мистецтвознавчо-культурологічних досліджень в історичній діахронії» (с. 73). Діахронія – це метод вивчення мови в її історичній послідовності і коли вже мовиться про міждисциплінарний характер дослідження – мистецтвознавче і культурологічне дослідження, то краще було вжити інший термін.

Висновок за перший розділ відображає хід думок авторки, є грунтовним, однак, у ньому нічого не сказано про комплекс застосованих методів, який дозволив здійснити грунтовне та об'єктивно достовірне дослідження та опрацювати висновки.

У Розділі 2 «Формування культурно-мистецького середовища української діаспори країн Північної Америки другої половини ХХ століття» дисерантка характеризує культурно-історичні моделі еміграційних хвиль і у їх контексті становлення та еволюцію музичної культури українських емігрантів.

Розглядаючи соціокультурне становище української еміграції в країнах Північної Америки здбuvачка зазначає вирішальний вплив суспільства на інституціональне оформлення українського руху (с. 72). Під впливом чинників об'єктивного буття (с.85) проходило формування українського контенту як складової полікультурності або мультикультурності країни перебування. Важливими аспектами динамічного розвитку музичної культури української діаспори був культурний діалог з представниками інших націй і народностей, що впливало на взаємозагараження культур. (с. 94)

Дисерантка аналізує чинники існування української діаспори перших двох хвиль та третьої хвилі, яка хронологічно відноситься до предмету дослідження. Вона справедливо зазначає, що у першій половині ХХ століття відбулося інституційне оформлення еміграції і у другій половині ХХ століття третя хвиля еміграції увійшла до утворених суспільних інституцій та розвинула їх діяльність. (с.88) Четверта хвиля еміграції вирізняється слабкою

активністю у громадському житті діаспори, що позначилося на розвитку музичної культури діаспори.

Тут слід зазначити, і дисерантка це підкреслює, на відміності третьої та четвертої хвиль еміграції, як об'єктивних чинників розвитку музичної культури. Третя хвиля емігрантів була носієм українських традицій, що вкорінені глибоко в історію українського народу, сповідуvalа ідею української державності, як і друга хвиля. Проте четверта хвиля, яка складалася з громадян СРСР, вже була позбавлена цих устремлінь і зосередилася в основному на заробітку. Причиною цьому можемо вважати наслідки життя в СРСР під культурним та політичним тиском правлячої комуністичної ідеології.

Здобувачка поставила перед собою складне наукове завдання розкриття еволюції музичної культури української еміграції. Складне з огляду на брак історіографічної бази дослідження періоду четвертої хвилі еміграції. У тексті дисертації використані відомі джерела, які розкривають період від першої до третьої емігрантських хвиль, але, що стосується кінця ХХ і початку ХХІ століття такої літератури, як і наукових досліджень обмаль. Тут дисерантці приходить на допомогу застосований нею історико-хронологічний метод з його прогнозною функцією, який розглядає явища в їх історичній послідовності і допомагає розкритту їх сутності на тлі історичних подій.

Здобувачка концептуально вірно стверджує, що музична культура виступає як засіб культурної дипломатії – популяризації українського контенту. Вона констатує, що «українські освітні і наукові інституції слугували маркерами збереження національно-культурної ідентичності та були одим із шляхів поширення українського способу життя, української культури, освіти та світобачення у розмаїтті світового співтовариства» (с. 118). Вплив української музичної культури на інші культури та мультикультурний простір країни перебування яскраво демонструється запозиченням мотивів «Щедрика» українського композитора Миколи

Леонтовича та пісні «Summertime» Джорджа Гершвіна, мелодію якої взято з мотиву української колискової пісні «Сон біля вікна ходить».

Музичній творчості як чиннику національно-культурної ідентичності української північноамериканської діаспори в дисертації здобувачки присвячено Розділ 3. Структура розділу продиктована історичною об'єктивністю становлення та розвитку музичної культури. Здобувачка дослідила аматорське та професійне музичне мистецтво української діаспори Північної Америки у збереженні культурної ідентичності, композиторську, виконавську та інструментальну творчість митців української діаспори кінця ХХ – початку ХХІ ст., та міжкультурні зв'язки української північноамериканської діаспори.

Дисерантка підкреслює, що у повоєнний період відбувається перехід до професійності виконавства через появу у середовищі емігрантів потужних сил інтелігенції та митців, «які й стали рушійною силою культурного розвитку українських громад в діаспорі» (с. 143). У своїй творчості митці українського походження створювали твори національно спрямованими, але на основі сучасних музичних новацій.

Поділяю думку Владислави Чайки про те, що творчість українських митців тісно пов'язана із іноетнічним культурно-мистецьким середовищем, яке давало наснагу новаторським творчим пошукам в сфері композиторської творчої діяльності, оскільки становило собою поліхудожній конгломерат жанрово-стилістичного різноманіття.

Позитивно слід оцінити і ступінь фахової апробації ідей дисертаційної роботи. Основні положення та результати дослідження висвітлені в 13 одноосібних публікаціях: 4 статті опубліковані у наукових фахових виданнях затверджених МОН України, 2 статті у наукових виданнях, що включені до міжнародних науково-метричних баз та 7 праць апробаційного характеру.

Позитивно оцінюючи вибір теми дисертації, структуру, зміст, рівень висвітлення різних аспектів досліджуваної проблеми, локальні та загальні висновки, вважаємо за потрібне виразити критичне зауваження та поставити запитання уточнюючого характеру:

1. При формуванні завдань дослідження здобувачка зосередилася на вивченні «міжкультурних зв'язків української північноамериканської діаспори», а питання її впливу на розвиток музичної культури в Україні не взято до уваги. Однак, в новизні дослідження авторка стверджує про «взаємообумовленість» еволюції музичної культури другої половини ХХ – початку ХХІ ст. в українській діаспорі Північної Америки з материковою українською культурою (с. 27).

У зв'язку з цим виникає питання про взаємовпливи підсистем цілісного соціокультурного простору :

– чи стала музична культура діаспори основою відродження етнічного контенту на теренах України у пострадянський період?

2. Охарактеризуйте діаспорознавчу наукову школу докторки мистецтвознавства, професорки Ганни Василівни Каарсь та її вплив на проведене дисертаційне дослідження.

3. Виходячи з того, що четверта хвиля та наступні еміграційні потоки носять економічний характер, питання: чи має феномен музичної культури діаспори перспективу до розвитку?

Висловлені в тексті відгуку офіційного опонента зауваження продиктовані трансдисциплінарним характером дослідження і мають швидше рекомендаційний характер та не ставлять під сумнів наукової вартості виконаної роботи.

Спираючись на вищезазначене, з урахуванням наукової новизни обстоюваних у роботі наукових положень, теоретичної та практичної значущості досягнутих у ній результатів, можна стверджувати, що дисертація «Розвиток музичної культури української діаспори країн Північної Америки

другої половини ХХ – початку ХХІ століття» має завершений, цілісний, авторський характер і відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами та доповненнями від 03 квітня 2019 року №283) та п.10 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167 (із змінами та доповненнями від 09 червня 2021 року №608), а її авторка – Владислава Володимирівна Чайка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія в галузі знань 03 – Гуманітарні науки.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, декан
факультету архітектури, будівництва та
дизайну Національного авіаційного університету,
член Національної спілки художників України

Віктор КАРПОВ

Карпова В.

асайдчу ю

Вчений секретар

Національного авіаційного університету

М.Легейкої